

Kön, makt och sexualitet i 1700-talets Sverige

Annika Larsdotter på Smedstomten i Kärråkra var en ung flicka som mördade sitt barn 1765. Rättegångsprotokollet finns idag i Göteborg på Landsarkivet. I och för sig finns det ingenting speciellt med mordet som skulle berättiga till en större vetenskaplig undersökning, kanske framför allt inte ur kulturvetenskaplig synvinkel. Flickan hade fått barn utan att vara gift, därför kvävde hon barnet och anklagades därefter mer eller mindre självklart för barnamord, varefter hon dömdes. Det här var inte sällsynt i bondesamhället, och sådana mord har också tidigare undersökts.

Inger Lövkrona har ändå åstadkommit en större undersökning av mordet i Kärråkra. För att kunna hävda att hennes studie har ett allmängiltigare värde har hon också sett på parallellfall. Resultatet blev ett stycke kvinnohistoria, vilket betyder att författarinnan sett på Annikas mord genom genusteoretiska synvinklar. Genus, kön, makt och sexualitet blir centrala begrepp.

Inger Lövkrona har dock inte låtit sig influeras bara av könsteorier utan också av folkloristik. Därför betraktar hon rättegångsprotokollen som berättelser. Hon försöker visa att protokollet inte består av bara ett enda skikt. I stället finner hon att protokollet dels vill återspegla en verklig händelse, vilket det naturligtvis inte gör eftersom Annika Larsdotter berättar om den först en tid efter att mordet var begånget. Den första konkreta textuella nivån är Annikas berättelse, men den har redan fjärmats från själva mordet, genom att Annika i sitt inre, som alla andra människor när det gäller omvälvande händelser måste bearbeta den, sätta ord till den, för att kunna leva med den och för att hon vetat att hennes mord inte skulle gå obemärkt förbi byns innevånare och att hon därför högst antagligt skulle bli kallad till rättegång och bli

tvungen att försvara sig. Hon hade alltså flera versioner av sin berättelse färdiga i huvudet när hon kom till rätten. Protokollen är emellertid också i sig berättelser om en samtida händelse, nämligen rättegången. Även här föreligger flera olika versioner, när så många människor ges möjlighet att föra fram sina synpunkter. Vidare ingår myndigheterna i ett större kulturellt sammanhang som tvingar protokollskrivaren att rätta sig efter konventionerna och som tvingar domaren och prästen att uttrycka sig i konformitet med rådande ideal och praxis. Intertextualitet, kulturanalys och genusteori har alltså kombinerats i denna textanalytiska studie. Författarinnan ser därför rättegångsprotokollet som ett scenario för ett drama, där de olika aktörerna handlar på olika nivåer. Det blir hennes uppgift att som regissör dra fram de olika rösterna och låta dem höras ur olika vinklar i olika akter.

Resultatet blir tydligt. Sett i 1990-talets backspegel kan männen göras ansvariga för barnamord. Visserligen var flickan helt ensam när hon kvävde sitt barn, för det mesta höll sig fadern långt borta, men om man som Lövkrona beaktar att mannen oftast var den som tog initiativet till ett förhållande och att det för en flicka rent fysiskt på grund av mannens större kroppskrafter kunde vara omöjligt att hålla sig undan kan mannen inte fråntas sin del av ansvaret. Ogifta unga flickor var skyddslösa. De gifta kvinnorna hade en bättre position på grund av sitt äktenskap, det vill säga att närheten till mannen gav dem en större styrka i samhället. Den utövade de också, där de som moralens väktare blandade sig i saken. Detta resonemang stöds av Jonas Frykman i hans undersökning om den rurala moralen i Horan i bondesamhället 1977. Att hela samhället var patriarkaliskt hjälpte naturligtvis inte den unga anklagade kvinnan. Man

kunde rentav hävda att en rättegång mot en ung kvinna som mördat sitt barn bara var en formalitet, utgången var given redan innan rättegången börjat.

Lövkrona betraktar alltså inte barnmordet bara som en handling där en människa kväver ett barn, utan hon gör en detaljerad kulturvetenskaplig undersökning av hela processen, från mannens första erotiskt laddade signaler till mord och rättegångsförhandlingar. På så sätt visar hon att flickan visserligen var mördaren men att hon inte ensam borde

ställas till svars. Mellan könen fanns sådana maktstrukturer som byggde på sexualiteten och som låg till grund för samhällsordningen. Flickan blev däri-genom så gott som chanslös.

Ulrika Wolf-Knuts

Inger Lövkrona. *Annika Larsdotter, barnamörderska. Kön, makt och sexualitet i 1700-talets Sverige*. Lund 1999. 255 s.